

KIINTEITÄ MUINAISJÄÄNNÖKSIÄ RUO-

VEDEN, VIRTAIN JA POHJASLAHDEN

PITÄJISSÄ.

Kertomus perustuu niihin havaintoihin, joita tein kesällä 1954 Ruoveden, Virtain ja Pohjaslahden pitäjissä, ollessani Suur-Ruoveden historiatoimikunnan stipendiaattina näiden alueiden kiinteitä muinaisjäännöksiä tutkimassa. Koska tällöin tarkastin vain pienen osan näistä pitäjistä, lähinnä Tarjanteen, Visuveden sekä Virtain puolella olevien järvien rannat paikallisen oppaan avulla, ei luettelo ole lähimainkaan täydellinen, varsinkin kun kiinnitin huomiota etupäässä hautaraunioihin.

Kertomukseen liittyy kartta sekä 25 valokuvaa.

Helsingissä , marraskuun 13 p:nä 1954

Unto Salo

Unto Salo

I Hautaraunioita :

Sotkanselän rannoilla :

Ruoveden pitäjässä

- 1) Sotkanselän Sotkansaaressa on saaren lounaiskärjessä olevalla kalliolla suurehko hautaröykkiö, joka näkyy selvästi selälle. Matalahko röykkiö lienee ollut pyöreä. Se on joutunut perusteellisen hävityksen kohteeksi: siihen on kaivettu pitkä syvennys, jonka eteen on kivet kasattu jonkinlaiseksi puolustusvalliksi järvelle päin. Halkaisija n. 10 m, korkeus 60-80 cm. Röykkiö on mv. Asser Lepolan (os. Vilppula, Tuuhoskylä, Kangasniemi) omistamalla maalla.

Kuva 1 (17925)

Tarjanteen rannoilla :

Ruoveden pitäjässä

- 2) Tarjanteen lounaisrannalla Pajulahden kylään kuuluvasa Pysyniemessä, sen eteläkärjessä, on sammaltunut hautaraunio, jonka keskellä on suuri silmäkivi. Röykkiö on pyöreä; sen halkaisija on n. 8 m ja korkeus 50-60 cm. Silmäkivi on 1 m:n korkuinen. Rauniota on joskus kaivettu silmäkiven vierestä. Kuva 2 (17926)

3-8) Rökkiöitä ja raunioita K a u h t i o n n i e m e s s ä, Pajulahden kylän maalla. Ainakin rauniot 3-6 ovat V i i t a s a l o n talon maalla.

3-4) Pohjoisimmista raunioista ^{on/} kaksi hävitettyä. Tarkemmat tiedot A. Äyräpään kertomuksessa, ks. top. arkisto. Eräs Kauhtionniemen rökkiö tiedetään hävitetyn 1876. Kolme miestä oli päivän kaivanut raunioita Kauhtionniemessä, ennen kuin pääsivät pohjalle. Rauniossa oli ollut "hiirenluita" sekä mahdollisesti nokea. (Puutarhuri Ahto Luutosen antama tieto).

5-6) Edellisistä 10-15 m lounaaseen on kalliolla kaksi latomusta. Näistä pienempi on epämääräinen, lähinnä kehän muotoinen, suurempi 7-8 m pitkä, 2-3 m leveä pitkänomainen raunio.

7) Edellisistä 200-300 m kaakkoon on komea raunio kalliolla järven rannalla. Rökkiö on pyöreä, sen halkaisija on 8-9 m sekä korkeus n. 1 m. Keskelle rökkiötä on kaivettu ajat sitten laaja kuoppa, joka ulottuu pohjaan asti. Raunio on siis tullut perin pohjin hävitetyksi. Kuva 3 (17927)

8) Edellisestä 200-300 m kaakkoon on kalliolla kehänmuotoinen kivivalli, jonka halkaisija on 10-12 m. Keskellä on muutamia suuria kiviä, muutoin keskusta on kivetöntä: kysymyksessä on ehkä vuosikymmeniä sitten hävitetty rökkiö. Se on tehty luonnonkivikkoon, mikäli se yleensä

on "tehty". Keskellä røykkiötä kasvaa näreikköä.

9) S o h v n n i e m e s s ä Kilven salmen suussa on Tarjanteen etelärannalla suuri silmäkivellinen raunio, joka sekkin on hävitetty. Røykkiötä lienee pengottu vielä senkin jälkeen kun A. Äyräpää oli käynyt paikalla. Tarkemmat tiedot A. Äyräpään kertomuksessa, ks. top. arkisto.

10) Kaivoksen kanavan eteläpuolella on Tarjanteen ja Visuselän välissä entisellä kannaksella ollut hautaraunio. Sen pohjakiviä näkyy vielä kanavanvartijan asunnon pihassa. Raunio on sijainnut ylävällä näköalapaikalla, josta maa jyrkästi viettää Tarjanteen rantaan.

11-13) Hautaraunioita P ö y k k y s a a r e s s a, joka sijaitsee Kauhtionniemestä itään. Saari, jota Topelius Maamme-kirjassa nimittää Munkholmaksi, kuuluu kolmen pitäjän, Ruoveden, Virtain ja Pohjaslahden, alueeseen. Saaren hautaröykkiöistä on yksi, nim. 11, Virtain, Ruoveden ja Pohjaslahden rajalla, muut ovat Virtain puolella. Pöykkysaari on pieni, mutta eteläpäästään varsin korkea, jyrkkärantainen kalliosaari, jonka länsipuolelta kulkee laivareitti. Saarta on aikaisemmin karrettu sillä olevien raunioiden vuoksi. Niinpä kerrotaan, että laivareitin merkkejä tehtäessä (viime vuosisadalla?) ei saarelle saatu ketään apumiehiä, vaan reitin merkitsijän täytyi yksin pystyttää merkkipatsaat.

11) Saaren korkeimmalla kohdalla on pahoin hävitetty hautaröykkiö, jonka keskelle on pystytetty Virtain, Ruoveden ja Pohjaslahden yhteinen rajapyykki. Röykkiö näyttää pitkänomaiselta. Röykkiö on nykyisin n. 15 m pitkä ja n. 10 m leveä. Kuvat 4-6 (17928-30)

V i r t a i n p i t ä j ä s s ä

12) Edellisen vieressä Virtain puolella Pöykkysaarta on hävitetty hiidenkiuas, jonka tämän kirjoittaja tutki kesällä 1954. Ennen tutkimista kiuas oli melko hyvässä kunnossa, joskaan ei koskematon. Tämän vuoksi katsoin sen tutkimisen arvoiseksi. Kiuas oli pyöreä ja kekomainen, sen halkaisija oli n. 10 m, korkeus näennäisesti 1-1,5 m. Keskellä röykkiötä oli loiva kuoppa. Röykkiöstä ei löydetty mitään. Sen pohjalla näytti olevan pyöreä suurehkoista kivistä tehty kivikehä, jota ei kuitenkaan voi pitää riittävän varmana ja tarkoituksellisena. Ks. kaivauskertomusta top. arkistossa. Kuvat 5-6 (17929-30)

13) P ö y k k y s a a r e n pohjoispäässä on suuri kiviröykkiö kalliolla, edellisiä huomattavasti alempana mutta järvelle hyvin näkyvällä paikalla. Röykkiö on Rosenlewin omistamalla maalla. Se on turmeltu useista kohdin kuoppia kaivamalla. Sen halkaisija on nykyisin n. 15 m, mutta lienee alunperin ollut vain n. 12 m. Röykkiö on 1-1,2 m korkea. Kiukaassa kerrotaan olleen eräänlainen aukko tai kolo (paasiarkku?). Kuva 7 (17931)

H u o m. P ö y k k y s a a r e n raunioista kanavan-

vartija K.F. Vikberg on kertonut löytäneensä pitkän, kapean metalliesineen, jonka hän oli luovuttanut lautamiehen välityksellä silloiselle nimismies Ståhlelle. (Ahto Luutosen antama tieto)

Pohjaslahden pitäjässä

- 14) Majakalliollla Monoslahden suussa vastapäätä Kärjenlahtea on kalliolla matala rökkiö n. 30 m rannasta. Tämän halkaisija on 3-4 m, korkeus n. 50 cm. Rökkiö on joskus hävitetty. Isonpuoleisten kivien muodostamaa kehää näkyvissä.
Kuva 8 (17932)

Visuselän rannoilla:

- 15-17) Ruoveden pitäjän Visuveden kylässä Pilkanniemessä on kolme hautarauniota. Ne ovat Tervalan tilan maalla. Tilan omistaa rva Liisa Jortikka (syntyisin Tervalala), osoite Orivesi.
- 15) Harjanteella veden partaalla on komea hiidenkiuas, joka on hävitetty perusteellisesti. Raunioita ovat "tutkineet" n. 1910 silloinen opettaja, nykyinen kouluneuvos Saarni, opettaja Honkala sekä opettaja Aaltonen(?). Nykyisin halkaisija on n. 10 m.
Kuvat 9-11 (17933-35) Kiukaasta pitäisi Hassisen käsikirjoituksessa olla tarkka piirros. Opettaja Saarnen käsikirjoituksessa, joka käsittelee asutustarinoita ja jonka pitäisi olla Suomen maantieteellisen seuran kirjastossa, on tietoja ko. rau-

niosta. Suomen maantieteelliselle seuralle käsikirjoitus on luovutettu prof. Rosbergin välityksellä. Edellä esitetyt tiedot ovat Ahto Luutosen antamia.

16) Edellisestä n. 50 m itään on toinen kaunis hiidenkiuas, jonka halkaisija on 8-10 m ja korkeus 1,20-1,30 m. Haudan keskustassa on isohko luontainen kivi. Raunio on hiljan hävitetty, sen keskellä on suuri kuoppa. Kuva 12 (17936)

17) Edellisen vieressä on pienempi raunio, joka muodoltaan pitkänomainen. Sen pituus on kymmenkunta m, leveys 6-7 m. Tämäkin raunio on tuhottu hiljakkoin. Kuva 13 (17937)

V a s k i v e d e n r a n n o i l l a :

V i r t a i n p i t ä j ä s s ä . Kaikki ko. rauniot ovat Vaskiveden itärannalla.

18) M u n k k i v u o r e n j u u r e l l a S a v i s e l ä n itärannalla Jäähdysohjan kylässä, Haapasalmen talon maalla, on veden partaalla kalliojyrkänteen yläpuolella suurehko hiidenkiuas. Sen halkaisija on 8 m ja korkeus n. 70 cm. Keskelle kiuasta on kaivettu laaja kuoppa, joka ulottuu kiukaan pohjaan. Sammaltumisesta päätellen tämä hävitystyö on suoritettu jo kauan sitten. Kuva 14 (17938) Ks. Lindelöfin luetteloa Satakunnan hiidenkiukaista.

19) Kalaisuudesta tunnetun O i k a n s e l ä n itäosassa olevassa R a u n i o s a a r e s s a on epävarma röykkiö, mahdollisesti hävitetty hauta. Rauniosaari on korkea kallioluoto Oraniemeä vastapäätä. Se kuuluu Metsä-Kaltin taloon.

20-25) O r a n i e m e n kalliolla on useita röykkiöitä.

20) Oraniemen kalliolla on suuri Oikanselälle näkyvä hiidenkiuas. Se on n. 50 m rannasta, avoimella paikalla. Röykkiö on pyöreä tai soikea. Sen halkaisija on n. 10 m ja korkeus suunnilleen 1 m. Keskellä röykkiötä on suurenpuoleinen silmäkivi sekä pari muuta suurta kiveä, joiden ympärille se oli rakennettu. Röykkiön kivet ovat kookkaita hiidenkiuaskiviä. Kiuasta on hajoitettu useista paikoin jo ajat sitten. Kuvat 15-16 (17939-40)

21) Edellisen vieressä, sen pohjoispuolella on n. 4 m pitkä, 1,4 - 1,7 m leveä kivikehä, jonka keskus on kivetön. Kehäkivet ovat kookkaita: suurin kivi on kehän pohjoispäässä (luontainen?). Kehä muistuttaa laivalatomusta tai suurehkoa arkkua. Sen suunta on pohjois-etelä. Etelän puolelta latomus on avoin. Kuvat 17-18 (17941-42)

22) Oraniemen kallion päässä, edellisestä parikymmentä m pohjoiseen on hiukan epämääräinen kehänmuotoinen kiveys, joka kuitenkin on varmasti ihmiskäden tekemä.

Kiveyksen halkaisija on n. 5 m. Kiveys on koottu erikoisista kivistä. Keskellä rauniota kasvaa mänty. Røykkiössä ei näkynyt mitään rakennelmia.

Kuva 19 (17943)

- 23) Røykkiöstä 20 30-40 m etelään on alempana kehämäinen matala raunio, jolla kasvaa mäntyjä ja variksenmarjaa. Se on pyöreä, mikäli saattoi havaita, ja sen halkaisija on n. 5 m sekä korkeus 30-40 cm. Røykkiö lienee ehyt tai mahdollisesti jo ammoin kaivettu.

Kuva 20(17944).

- 24) Edellisen vieressä hiukan ylempänä kalliolla on vähäpätöinen, aivan matala røykkiö, sekin näköjään ehyt. Røykkiön rajat ovat epämääräiset, mutta halkaisija on suunnilleen 4 m. Røykkiön päällä kasvaa mataloita mäntyjä. Luontainen?

- 25) Edellisestä kymmenisen m etelään on epämääräisiä kiveyksiä, joista on mahdoton ratkaista, ovatko ne luontaisia vaiko ihmisen tekemiä. Lähiseudulta tiedetään löydetyn lappalaiskalkun jonka pitäisi olla Kansallismuseossa.

Oraniemen røykkiöitä, vrt. Lindelöfin luettelo Satakunnan hiidenkiukaista.

II Kiuasraunioita tai niihin
verrattavia:

Ruoveden pitäjässä:

- 1) Pekkalan kylässä Riuvun lahden etelärannalla hiekkarannasta hiukan ylöspäin on kaksi kiuasrauniota, jotka ovat n. 20 m toisistaan. Rauniot ovat tuskin 1 m:n korkuisia. Niiden halkaisija on 3-4 m. Rauniot ovat vahvan sammalen peitossa. Ne ovat metsässä Lapin talon läheisyydessä. Riuvun lahti on Majalahden sivulahti.
- 2) Uitoslahden rannalla Mustajärven kylässä on sammaltunut, kaunis kiviroykkiö, jonka halkaisija on n. 4 m sekä korkeus n. 50 cm. Röykkiön kivissä oli palamisen jälkiä: ilmeisesti siis kiuasraunio. Raunio on metsän sisässä; Uitoslahti on Mustaselästä länteen pistävä lahti.
- 3) Visuselän Majasaarella, lämmittäjä Einari Hiismäen(?) tontilla on 3-4 vähäistä rauniota, jotka on osaksi hävitetty. Rauniot ovat maatuneita. Yhtä rauniota oli muuan maisteri Borg penkonut vuosi pari sitten. Tällöin oli rauniosta löydetty kivitaltta sekä reikäkivi, jotka maisteri Borg oli vienyt mukanaan. Kiviroykkiön alla mainitaan olleen laakakiviä. Näistä raunioista on maininta Hassisen käsikirjoituksessa (Vasikkasaaren rauniot).

Oikaistu: Hassinen mainitsee, että Visuselän Mustinsaarella olisi joitakin röykkiöitä. Tarkastin saaren mitään löytämättä.

V i r t a i n p i t ä j ä s s ä :

- 4) T a r j a n t e e n M ä m m i s a a r e s s a o n 4
kluasrauniota(?). Saaren omistaa ent. mv. Kalle Moku.
Suurin näistä on pyöreä, kumpumainen. Sen halkaisija
on 4-5 m, korkeus 50-80 cm. Kuva 21 (17945). Kolme -
neljä rauniota on lähekkäin saaren eteläpäässä.
Näistä viitisenkymmentä m pohjoiseen, hiljan raken-
netun saunan yläpuolella on lisäksi yksi sammaltunut,
matala raunio, jonka halkaisija on 3-4 m. Rauniot
lienevät kluasraunioita: Saarella on 1500-luvulla
asunut Laukon kartanon kalastajia (Ahto Luutosen
antama tieto).

- 5) H a u h u u n k y l ä s s ä , H a u h u u n s e l ä s s ä s i -
jaitsevassa M a j a s a a r e s s a , Raskin talon
maalla on saaren länsirannalla pienessä niemessä kaksi
kluasrauniota. Ovatko kysymyksessä samat rauniot, jotka
V(äinö) W(ällin), myöh. Voionmaa) mainitsee K a r a -
s a a r e s t a Hauhuusta Raskin läheltä?

- 6) J ä ä h d y s p o h j a n k y l ä s s ä , O i k a n s e l ä n
ja T a l v i t i e n l a h d e n v ä l i s e l l ä k a n n a k s e l l a
on vähäinen raunio, joka on purettu maahan asti.
Keskellä rauniota on vähäinen kivi, jonka ympärille
on puretuista kivistä muodostettu kehä. Raunion hal-

kaisija on 4-5 m. Raunion purkaja kertoi löytäneensä siitä hiiltä pikkupoikana paikkaa kaivellessaan. Röykkiössä oli ollut myös kalan- ja linnunluita.

- 7) Edellisestä kolmisensataa m luoteeseen on toinen kiuasraunio pienen lahden pohjukassa edellä mainitulla kannaksella. Raunio on kumpumainen. Sen halkaisija on 2-3 m ja korkeus 60-70 cm. Se on koottu pienistä kivistä, joissa on palamisjälkiä. Raunio sijaitsee Metsä-Kaltin maalla, jonka nykyisin omistaa Engvist-yhtiö. Kuva 22 (17946)

III Muita muinaisjäännöksiä:

- 1) Ruovesi Kirkonkylä, Kotvionniemi. Kotvion sahan vieressä on tasainen mäntynummi, jolla on sanottu pitäjän vanhan hautausmaan sijainneen. Maan pinnassa näkyy hyvin loivia painanteita, jotka varsin hyvin voivat olla luontaisia. Maaperä on hie-
noa, kiventöntä hiekkaa. Koekuopat osoittivat, että eräässä kohdassa oli maa pengottua n. 1 m:n syvyydelle asti. Kaivoin kaikkiaan kolme koekuoppaa, joista ei löytynyt mitään erityistä hautapaikkaan viittaavaa. Edellä mainittua tietoa on siis pidettävä epävarmana.

Ennen vapaussotaa kerrotaan joidenkuiden ylioppilaiden käyneen paikkaa kaivamassa ja löytäneen tällöin ihmisenluita, jotka oli koottu yhteen. Kaivajista ei tiedetä sen enempää, kuin että heidän piti tulla töitään myöhemmin jatkamaan. Heitä ei kuitenkaan ole sen koomin paikalle kuulunut.

- 2) Virrat, Vaskivesi, Saviselkä. Saviselän itäosassa, Sotamiehen salmen vierellä Lamminsaarella on itään viettävä loiva kalliorinne, jolla on suuria kiviä luontaisena riuttana. Kaksi kivistä on sileää ja pöytämäistä. Paikkaa nimitetään Käräjäkiveksi. Muuta perimätietoa ei paikkaan liity.
Kuva 23 (17947)

3) Virrat, Kotala, Kotajärvi.

Kotalan kylässä sijaitsevan Kotajärven talon maalla on muinaisjäännös, jonka kerrotaan olevan kodanpohja. Muinaisjäännös sijaitsee Kotajärven rannasta n. 100 m koilliseen, Virojoelle johtavassa notkossa, Kotajärven talon peltojen alapuolella, Kotajärvestä tasisesti nousevalla rinteellä. Aivan muinaisjäännöksen vieressä on vanha heinälato.

"Kodanpohja" on tasainen, pyöreä alue, joka on ympäristöään jonkinverran korkeammalla. Sen halkaisija on n. 6 m. Nurmen alla on kiviä, so. kiveystä, joka tekee pohjan hiukan epätasaiseksi. Aikaisemmin muinaisjäännöksen kerrotaan olleen selvärajaisemman. Paikkaa on joskus pengottu lapiolla, jolloin siitä kerrotaan löydetyn hiiliä.

Perimätiedon ja muinaisjäännöksen muodon perusteella näyttää ilmeiseltä, että kysymyksessä on todella kodanpohja, joka ansaitsisi tulla tutkituksi.

Kuvat 24-25 (17948-49)

Kertomukseen liittyy kartta, johon hautarauniot on merkitty punaisin ympyröin, kiuasrauniot mustin kolmioin sekä muut muinaisjäännökset ristillä. Kunkin merkin kohdalla ole^{-va/} tai olevat numerot viittaavat kertomuksen numeroihin.

Helsingissä, marraskuun 13 p:nä 1954

RUOVESI, VIRRAT, POHJASLAHTI
Unto Salo 1954

Kuva 1 (17925) Sotkansaaren
röykkiö

Kuva 2 (17926) Pyssyniemen
röykkiö

Kuva 3 (17927) Kauhtiönniemen
röykkiö, luettelossa n:o 7

Kuva 4 (17928) Pöykkysaari,
etualalla röykkiö 11, taustal-
la röykkiö 12

Kuva 5 (17929) Pöykkysaari,
etualalla röykkiö 12, taustal-
la röykkiö 11

Kuva 6 (17930) Pöykkysaari,
etualalla röykkiö 12, taustal-
la röykkiö 11

RUOVESI, VIRRAT, POHJASLAHTI
Unto Salo 1954

Kuva 7 (17931) Pöykkysaari,
röykkiö 13

Kuva 8 (17932) Majakallion
röykkiö, luettelossa n:o 14

Kuva 9 (17933) Pilkanniemi,
röykkiö 15

Kuva 10 (17934) Pilkanniemi,
röykkiö 15

Kuva 11 (17935) Pilkanniemi,
röykkiö 15

Kuva 12 (17936) Pilkanniemi,
röykkiö 16

RUOVESI, VIRRAT, POHJASLAHTI
Unto Salo 1954

Kuva 13 (17937) Pilkanniemi,
röykkiö 17

Kuva 14 (17938) Munkkivuoren
röykkiö, luettelossa n:o 18

Kuva 15 (17939) Oraniemi,
röykkiö 20

Kuva 16 (17940) Oraniemi,
röykkiö 20

Kuva 17 (17941) Oraniemi,
raunio 21

Kuva 18 (17942) Oraniemi,
raunio 21

RUOVESI, VIRRAT, POHJASLAHTI
Unto Salo 1954.

Kuva 19 (17943) Oraniemi,
raunio 22

Kuva 20 (17944) Oraniemi,
raunio 23

Kuva 21 (17945) Mämmisaari,
suurin kiuasraunio

Kuva 22 (17946) Jäähdysspohja,
kiuasraunio 7

RUOVESI, VIRRAT, POHJASLAHTI
Unto Salo 1954.

Kuva 23 (17947) Lamminsaari,
Kärjäkivet

Kuva 24 (17948) Kotala, Kota-
järvi. Kodanpohjan paikka on
taustalla näkyvän ladon vieres-
sä. Maa viettää oikealle Kota-
järveen päin.

Kuva 25 (17949) Kotala, Kota-
järvi. Kodanpohja näkyy mies-
ten välissä.